

www.sankhuuginbolovsrol.mn

Даатгал

1. ДААТГАЛ, ТҮҮНИЙ ҮҮРЭГ, АЧ ХОЛБОГДОЛ

Даатгал гэж юу вэ?

Хүний амьдралд учирч болох тааламжгүй үйл явдлын эрсдэлийг бууруулах, учрах хохиролыг хамгийн богино хугацаанд арилгах үр дүнтэй санхүүгийн арга бол даатгал юм. Дэлхийн хүн бүр өөрийн гэсэн өмч хөрөнгөтэй байх энгийн хэрэгцээ байдаг бол түүнийг тааламжгүй үр дагавраас хамгаалах арга болох даатгал хүний өөрийнх нь туулж өнгөрүүлсэн бодит амьдралын хэрэгцээнээс үүсчээ.

Эрсдэл бол хэзээ ч, хэнд ч учирч болно. Эрсдэлийг даатгагдах болон үл даатгагдах эрсдэл гэж ангилна.

Гэнэтийн шинж чанартай, санамсар болгоомжгүй байдлаас үүссэн, хохирол нь мөнгөөр илэрхийлэгдэх боломжтой эрсдэлийг даатгагдах эрсдэл гэнэ. Ийм эрсдэлийг шилжүүлж авдаг бизнес нь даатгал юм.

1. ДААТГАЛ, ТҮҮНИЙ ҮҮРЭГ, АЧ ХОЛБОГДОЛ

Даатгуулагч нь эрсдэл учирч болох бүх зүйлийг даатгалын компани буюу даатгагчид даатгуулж болно.

- Эд хөрөнгө
- Хариуцлага
- Эрүүл мэнд
- Орлого даатгуулж болно.

Даатгал нь гэрээний бизнес. Даатгалын компани нь эрсдэл тохиолдох үед нөхөн олговор олгох нөхцөлтэй гэрээг санал болгож харин даатгуулагч нь түүнийг худалдан авдаг.

Даатгалтай холбоотой үндсэн ухагдахуун

№	Нэр томъёо	Тодорхойлолт
1.	Даатгал	Ирээдүйд учирч болох аливаа эрсдэлийг шилжүүлэх, багасгахад чиглэсэн үйл ажиллагаа.
2.	Даатгалын зүйл	Даатгалд хамрагдаж байгаа эд хөрөнгө, хүний амь нас, эрүүл мэнд, хөдөлмөрийн чадвар.
3.	Даатгалын гэрээ	Даатгагч, даатгуулагчийн хооронд үүсэх даатгалын харилцааг зохицуулсан эрх зүйн баримт бичиг.
4.	Даатгалын үнэлгээ	Даатгалын объектыг үнэлж даатгуулсан мөнгөний хэмжээ.
5.	Даатгалын тохиолдол	Даатгуулсан зүйлд эрсдэл тохиолдож, хохирол учрах үйл явц.
6.	Даатгалын хураамж	Даатгалын үнэлгээнээс хамаарч даатгуулагчийн төлж байгаа мөнгөний дүн.
7.	Даатгалын нөхөн төлбөр	Гэрээний дагуу даатгалын тохиолдол үүссэн нөхцөлд даатгагчаас даатгуулагчид олгох мөнгөн хөрөнгө.
8.	Даатгалын баталгаа	Даатгалын компанийн зүгээс даатгуулагчдаа даатгасныг баталгаажуулан өгч буй баримт бичиг
9.	Даатгалын хугацаа.	Даатгалын гэрээний хүчинтэй хугацаа.

Даатгуулагч нь даатгалын компанидөөрийн ашиг сонирхлоо даатгуулсны төлөө хураамж төлдөг.

Хураамж нь тухайн даатгуулагчийг эрсдэлд орсон үед хохирлыг нөхөн төлбөр, даатгалын компанийн үйл ажиллагааны зардал, ашгийг багтаасан төлбөр байна. Даатгалын компанийн зүгээс даатгуулагчид баталгаа гаргаж өгдөг.

Баталгаанд:

- даатгалын зүйл,
- эрсдэл,
- хоёр талын эрх үүрэг,
- нөхөн төлбөр олгох нөхцөл,
- үл олгох нөхцөл,
- гэрээ цуцлах үндэслэл зэргийг багтаасан байдаг.

Даатгалын тохиолдол үүссэн үед нөхөн олговор авдаг.

Даатгалын харилцаа гэж юу вэ?

Даатгалын харилцаа гэдэг нь даатгалын гэрээтэй холбогдож иргэн болон хуулийн этгээдийн хооронд үүсдэг харилцаа юм. Даатгалын харилцаанд даатгагч, даатгуулагчаас гадна даатгалын мэргэжлийн оролцогч болон зохицуулагч байгууллагууд оролцдог.

Даатгалын мэргэжлийн оролцогч гэдэгт даатгалын зуучлагч, даатгалын төлөөлөгч, даатгалын хохирол үнэлэгч, даатгалын актуарч зэрэг орох ба Санхүүгийн Зохицуулах Хороо (СЗХ)-оос тусгай зөвшөөрөл авч үйл ажиллагаа эрхэлдэг.

Даатгалын харилцаанд оролцогчид

№	Оролцогч	Тодорхойлолт	Хамрах хүрээ ¹
1.	Даатгагч	Даатгалын үйл ажиллагаа эрхлэх тусгай зөвшөөрөл авсан мэргэжлийн байгууллага.	Ердийн даатгалын 15, урт хугацааны даатгалын 1 компани, тэдгээрийн 255 салбар үйл ажиллагаа явуулж байна.
2.	Даатгуулагч	Өөрийн эд хөрөнгө, эрүүл мэнд, ашиг сонирхолоо даатгуулж, даатгалын хураамж төлж байгаа хувь хүн, хуулийн этгээд.	Үүнд, Монгол Улсад амьдарч буй бүх иргэд болон үйл ажиллагаа явуулж буй бүх аж ахуйн нэгжүүд орно.
3.	Даатгалын төлөөлөгч	Даатгагчийн хууль ёсны ашиг сонирхлыг хамгаалж, түүний нэрийн өмнөөс хэлцэл хийх үүрэг бүхий этгээд.	Нийт 3340 төлөөлөгч даатгалын компанийн нэрийн өмнөөс үйл ажиллагаа явуулж байна.

№	Оролцогч	Тодорхойлолт	Хамрах хүрээ ¹
4.	Даатгалын зуучлагч	Даатгагчийг даатгуулагчтай холбож өгөх, үүнийхээ төлөө хөлс, шагнал авах эрх бүхий этгээд.	Даатгалын зуучлагчаар нийт 37 компани үйл ажиллагаа явуулж байна.
5.	Даатгалын хохирол үнэлэгч	Даатгалын тохиолдлоор үүссэн бодит хохирлын мөнгөн дүнг хараат бусаар тогтоох үүрэг бүхий этгээд.	Даатгалын хохирол үнэлэгчээр нийт 27 компани үйл ажиллагаа явуулж байна.
6.	Даатгалын актуарч	Даатгагчид учирч болох эрсдэлийг урьдчилан үнэлж, эдийн засаг, математикийн тооцоо, судалгааны үндсэн дээр үйл ажиллагаа явуулдаг этгээд.	Даатгалын актуарч нийт 15 хүн ажиллаж байна.
7.	Даатгалын зохицуулагч	Даатгалын харилцаа хуулийн дагуу явагдаж буй эсэхийг илрүүлж, хууль сахиулах үүрэг бүхий төрийн байгууллага.	Санхүүгийн зохицуулах хороо

Даатгалын харилцаа гэж юу вэ?

Даатгалын үйлчилгээг харилцагчид хүргэдэг 2 төрлийн суваг байдаг бөгөөд эдгээр нь:

- ❖ Даатгалын зуучлагч – даатгуулагчид үйлчилж түүнд зөвлөмж, заавар өгөх чиг үүрэгтэй байдаг.
- ❖ Даатгалын төлөөлөгч – даатгалын байгууллагыг төлөөлөн төв байр нь байгаа газраас өөр газарт үйлчилгээг хүргэдэг.

Санхүүгийн Зохицуулах Хороо нь олон төрлийн үйл ажиллагаа явуулдагаас даатгалын тухай хуулийн хэрэгжилтийг хангуулах, даатгалын байгууллагын үйл ажиллагаанд хяналт тавих замаар даатгуулагчийн эрх ашгийг хамгаалах чиг үүрэг бүхий байгууллага.

Даатгалын харилцааг зохицуулдаг хуулиуд

№	Хуулийн нэр	Батлагдсан он	Хамрах хүрээ
1.	Даатгалын тухай хууль	2004-04-30	Даатгалын үйл ажиллагаа явуулах эрх зүйн үндсийг тогтоож, төрийн эрх бүхий байгууллагаас даатгалын үйл ажиллагааг зохицуулах, хяналт тавих, даатгалын үйл ажиллагаа эрхлэх тусгай зөвшөөрөл олгох, даатгуулагчийн эрх ашгийг хамгаалахтай холбогдсон харилцааг зохицуулдаг.
2.	Даатгалын мэргэжлийн оролцогчийн тухай хууль	2004-04-30	Даатгалын мэргэжлийн оролцогчид тавигдах нөхцөл, шаардлагыг тодорхойлж, төрийн эрх бүхий байгууллагаас даатгалын мэргэжлийн оролцогчийн үйл ажиллагаанд хяналт тавих, тусгай зөвшөөрөл олгохтой холбогдсон харилцааг зохицуулдаг.
3.	Жолоочийн даатгалын тухай	2011-10-6	Жолоочийг хариуцлагын албан журмын даатгалд хамруулах, зам, тээврийн ослын улмаас бусдын амь нас, эрүүл мэнд, эд хөрөнгөд учирсан хохирлыг нөхөн төлүүлэх, хохирогчийн эрхийг хамгаалахтай холбогдсон харилцааг зохицуулдаг.
4.	Иргэний хууль	2002-01-10	Иргэний хуулийн 43-р бүлэгт иргэний зүгээс үүсгэх даатгалын харилцааг нарийвчлан зохицуулсан байна.

2. ДААТГАЛЫН БҮТЭЭГДЭХҮҮНИЙГ СОНГОХ НЬ

Даатгал нь маш олон төрөлтэй байдаг бөгөөд тэдгээрийг даатгалын харилцааны шинж чанар, хугацаа, зорилго зэргээс хамааруулж ангилдаг.

Даатгал нь **урт хугацааны** ба **ердийн даатгал** гэж ангилах бөгөөд **албан журмын** ба **сайн дурын** гэсэн хоёр хэлбэртэй байна.

Даатгалыг зорилгоос нь хамаарч **арилжааны** ба **нийгмийн даатгал** гэж ангилна.

Албан журамын: Жишээ нь өмчийн бүх төрлийн аж ахуйн нэгж, байгууллага, иргэнтэй хөдөлмөрийн гэрээгээр ажиллаж байгаа хувь хүн **нийгмийн даатгалд** заавал даатгуулна. Мөн **жолоочийн хариуцлагын даатгал** нь арилжааны даатгал боловч албан журмын даатгалын төрөлд хамаарна.

Арилжааны: **Амьдралын** ба **амьдралын бус (ердийн)** даатгал гэж ангилна. **Амьдралын бус** – хүний өмч хөрөнгө, хариуцлага, амь нас, эрүүл мэнд, хөдөлмөрлөх чадвартай холбоотой богино хугацааны даатгалуудыг хамруулж үзэх ба манай улсын даатгалын тухай хуульд **ердийн даатгал** гэж нэрлэж байна. Хувь хүнтэй холбоотой ердийн даатгалуудад дараах даатгалууд хамаарч байна.

2. ДААТГАЛЫН БҮТЭЭГДЭХҮҮНИЙГ СОНГОХ НЬ

Даатгалын ангилал

	Даатгалын төрөл	Тодорхойлолт	Жишээ
Объектоор нь	Хувь хүний	Хүний амь нас, эрүүл мэнд, хөдөлмөрийн чадварт учрах эрсдлээс хамгаалах зориулалт бүхий даатгал.	Амь насны даатгал, эрүүл мэндийн даатгал гэх мэт
	Эд хөрөнгийн	Хөрөнгөнд өөрийн болон бусдын буруугаас эсвэл давагдашгүй хүчин зүйлийн нөлөөллөөс шалтгаалан учирсан хохирлыг нөхөн төлөх зориулалт бүхий даатгал.	Хөдлөх болон үл хөдлөх эд хөрөнгийн даатгал гэх мэт
	Хариуцлагын	Даатгуулагч этгээдийн зүгээс гуравдагч этгээдэд учруулсан хохирлыг даатгагчаар нөхөн төлүүлэхээр тохиролцож хийсэн даатгал.	Жолоочийн, эмчийн, өмгөөлөгчийн хариуцлагын даатгал гэх мэт
Хугацаагаар нь	Ердийн даатгал	Нэг хүртэлх жилийн хугацаанд хувь хүний эд хөрөнгө амь нас эрүүл мэндэд учрах эрсдлээс хамгаалах зориулалт бүхий даатгал	Гэнэтийн осол, эмчилгээний, хөрөнгийн, авто тээврийн хэрэгслийн, ачааны, барилга угсралтын, газар тариалангийн, мал амьтдын даатгал гэх мэт
	Урт хугацааны даатгал	Нэгээс дээш жилийн хугацаанд хувь хүний амьдралд учирч болох эрсдлээс хамгаалах зориулалт бүхий даатгал	Хугацаат амьдралын, насан туршийн, хуримтлалын, тэтгэврийн, эрүүл мэндийн гэх мэт

	Даатгалын төрөл	Тодорхойлолт	Жишээ
Төрлөөр нь	Заавал	Хуульд заасны дагуу заавал даатгуулах даатгал.	Жолоочийн хариуцлагын даатгал, нийгмийн даатгал гэх мэт
	Сайн дурын	Иргэн, хуулийн этгээдүүд өөрийн хүсэлтийн үндсэн дээр даатгуулж болох даатгал.	Тээврийн хэрэгслийн гэх мэт
Зорилгоор нь	Нийгмийн даатгал.	Төрөөс хэрэгжүүлж буй ашгийн төлөө бус даатгал.	Тэтгэврийн, эрүүл мэндийн, тэтгэмжийн, ажилгүйдлийн гэх мэт.
	Арилжааны даатгал.	Хувийн даатгалын компаниудын хэрэгжүүлдэг ашгийн төлөөх даатгал.	Эд хөрөнгийн, тээврийн хэрэгслийн, орон сууцны гэх мэт.

Даатгалын бүтээгдэхүүн авахад анхаарах зүйлс

3. ДААТГАЛЫН НӨХӨН ТӨЛБӨРИЙГ ХЭРХЭН ЯАЖ АВАХ ВЭ?

Хэрэв даатгалын гэрээний хүчинтэй хугацаанд даатгалын тохиолдол гарсан бол хохирлыг нөхөх үүргийг даатгагч хүлээдэг. Даатгалын төрөл, хэлбэрээс хамаарч даатгалын тохиолдол янз бүр байх ба үүнээс хамаарч даатгуулагчийн зүгээс авах арга хэмжээ ч өөр байна. Тухайлбал, жолоочийн хариуцлагын албан журмын даатгалын тохиолдлын үед та:

- ▶ Замын цагдаагийн газар дуудлага өгөх;
- ▶ Ослын улмаас хүн бэртэж, гэмтсэн бол түргэн тусламж дуудах;
- ▶ Даатгалын компанийн шуурхай албанд дуудлага өгөх;
- ▶ Хэрэв дуудлага өгөх боломжгүй бол ослын газрын зургийг дөрвөн талаас, орчин нөхцөлийг оролцуулан, эвдрэлийг тодруулан авах;
- ▶ Осол гарсны улмаас зам түгжирсэн тохиолдолд ослын газрын зургийг авсны дараа байрнаас хөдөлгөх зэрэг арга хэмжээг авна.

Даатгуулагч даатгалын хохирлыг нөхөн төлүүлэхийн тулд даатгагчийн шаардсан баримтыг бүрүүлнэ. Даатгуулагчийн бүрдүүлэх баримт нь даатгалын төрлөөс хамаарч өөр өөр байх боловч дараах нийтлэг баримтууд шаардлагатай байдаг. Үүнд:

- ▶ Даатгалын гэрээний эх хувь;
- ▶ Даатгуулагчийн өргөдөл;
- ▶ Хохирол гарсан шалтгаан, хохирлын зүйлийг тогтоосон акт материал;
- ▶ Мэргэжлийн холбогдох байгууллагын гаргасан дүгнэлт, тодорхойлолт (засварын газрын дүгнэлт, эмчийн магадлагаа гэх мэт) ;
- ▶ Эрх бүхий байгууллагын хүлээн зөвшөөрсөн үнэлгээний компанийн гаргасан хохирлын үнэлгээний тайлан;
- ▶ Хохирлын нөхцөл байдал, орчинг харуулсан фото зураг гэх мэт.

Даатгалын нөхөн төлбөр хийгдэхгүй байж болох дараах нөхцөлүүд бий. Үүнд:

- ▶ Даатгалын тохиолдлыг санаатайгаар бүрдүүлсэн;
- ▶ Дайн байлдаан, хувьсгал, төрийн эргэлт, хорлон сүйтгэх үйл ажиллагаа, бослого, үймээний улмаас даатгалын тохиолдол болсон;
- ▶ Эвдэрч гэмтсэний дараа даатгуулсан;
- ▶ Буруутай этгээдээр хохирлоо нөхүүлсэн;
- ▶ Даатгалын хураамж төлөөгүй;
- ▶ Даатгалын төлбөр хийлгэх хугацаанд хандаагүй;
- ▶ Аж ахуйн нэгжийн ажилтны болон дээд байгууллага, харилцагчийн хариуцлагагүй үйл ажиллагаа, техник технологи, хадгалалт, тээвэрлэлтийн горим зөрчсөнөөс даатгалын тохиолдол болсон;
- ▶ Даатгалын зүйлийн талаар даатгагчид худал мэдээлсэн, хуурамч бичиг баримт бүрдүүлсэн

4. АМЬДРАЛЫН ДААТГАЛ

Амьдралын даатгал нь хүний амь нас, эрүүл мэндэд эрсдэл тохиолдсон үед даатгуулагчынхаа орлогыг тасалдалгүй үргэлжлүүлэх, улмаар тэдний гэр бүлийн санхүүгийн тогтвортой байдлыг баталгаажуулах үүрэгтэй байдаг. Мөн хувь хүн болоод нийгмийн өмнөө тавьсан зорилгод хүрэхэд шаардлагатай мөнгөн хуримтлалыг бий болгох хөрөнгө оруулалтын хэрэгсэл болдог юм. Амьдралын даатгал нь ердийн даатгалтай харьцуулахад дараах онцлог ялгаатай байдаг. Үүнд:

1. Урт хугацаатай;
2. Даатгалын объект нь зөвхөн хүний амь нас, эрүүл мэнд, амьдрах баталгаат байдалтай холбоотой зүйл болдог ба үүнд: нэмэлт тэтгэвэр, тэтгэврийн даатгалын өв залгамжлал, эрүүл мэндийн даатгалын онцгой төрлүүд, хуримтлал зэргийг ойлгоно.
3. Ирээдүйд тохиолдох тодорхой эрсдэлийг /нас баралт, хөдөлмөрийн чадвар алдалт г.м./ даатгадаг.

Амьдралын даатгалын эрсдэл нь хүний амьдрах хугацаа болдог бөгөөд нас баралтын, насжилтын, эрүүл мэндийн гурван төрөлтэй байна. Үүнтэй холбоотойгоор амьдралын даатгалыг амь насны, хуримтлалын, тэтгэврийн, эрүүл мэндийн гэсэн төрлүүдэд хуваадаг.

Амьдралын даатгалд хамрагдсанаар:

- ▶ Өөрийгөө болон гэр бүлийнхээ өнөөдрийг төдийгүй ирээдүйг хамгаалах;
- ▶ Өөртөө болон гэр бүлдээ санхүүгийн хөрөнгө оруулалт хийх;
- ▶ Хөрөнгө оруулалтын эрсдэлийг бууруулан өндөр өгөөж хүртэх;
- ▶ Ирээдүйн эрсдэлд хамгаалалттай, санхүүгийн хувьд бэлтгэлтэй байх;
- ▶ Ирээдүйдээ итгэлтэй, сэтгэл хангалуун амьдрах суурийг тавих;
- ▶ Эрүүл мэнддээ шаардагдах хөрөнгийн баталгааг бий болгох зэрэг боломж бүрдэнэ.

Иймээс амьдралын даатгалын төлөвлөлтийг хийхдээ өөрийн санхүүгийн зорилго, даатгалын хэрэгцээ шаардлагыг анхаарч үзэх нь зүйтэй. Үүний тулд:

1. Ар гэрийнхэндээ хичнээн мөнгө үлдээхийг хүсч байна вэ?
2. Хэзээ тэтгэвэрт гарах вэ? Тэтгэвэрт гарсны дараа хичнээн хэмжээний нэмэлт орлого шаардлагатай болох вэ?
3. Даатгалын хураамжид хичнээн хэмжээний мөнгө төлж чадах вэ? гэдэг асуултад хариулах шаардлагатай болно. Энэ нь амьдралын даатгалын төрлүүдээс сонголт хийхэд тусална.

Амьдралын даатгал нь урт хугацаанд зөвхөн хүний амь нас, эрүүл мэнд, амьдралтай холбогдсон даатгалуудыг хийдгээрээ, ирээдүйд тохиолдох тодорхой эрсдэлийг даатгадгаараа ердийн даатгалаас ялгаатай.

Баярлалаа